

**JUHA PAKKALA (TOIM.)
Tekstejä rautakauden
Levantista. Suomen
Eksegeettisen Seuran
julkaisuja 107. Helsinki:
Suomen Eksegeettinen
Seura 2014. 251 s.**

Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisema ja yliopistolehtori Juha Pakkalan toimittama käännöskokoelma *Tekstejä rautakauden Levantista* on laaja katsaus muinaisen Israelin ja sen lähialueiden kulttuuriin rautakaudella (n. 1200–550 eaa). Ajanjakso on raamatuntutkimuksen kannalta merkittävä, sillä tuolloin Israelin kuningaskunta muotoutui, kasvoi, jakautui ja joutui lopulta Assyrian ja Babylonian vallan alle. Levantin alueen piirtokirjoituksista tähän asti ainoastaan murto-osa on ollut luettavissa suomen kielellä. Tekstejä on kääntänyt joukko Helsingin yliopiston Vanhan testamentin tutkijoita, ja heidän käännöksensä tarjoavat merkittävää lisätietoa Raamatun ajan historiasta. Heprealaisen Raamatun pitkän toimitusprosessin ja toimittajien ideologisten painotusten vuoksi sen antama kuva Israelin kuningasajasta on usein yksipuolinen. Piirtokirjoitukset ovat historiallisina lähteinä usein luotettavampia, koska ne ovat lähempänä kirjoitusajan kohtaan kuin vuosisatojen ajan kopioituneet Raamatun tekstit. Käännöskokoelman tekstit avaavat näin ollen tärkeän näkökulman muinaisen Levantin kulttuuriin.

Kokoelma on selkeä ja yhtenäisen hakuteos. Teos alkaa Pakkalan johdannolla, joka valottaa lukijalle tekstilöytöjen merkitystä Raamatun ja muinaisen Lähi-idän tutkimuksessa, seemiläisen aakkoskirjoituksen periaatteita ja kehitystä, kirjoitusten ajoitusmenetelmiä sekä elävöittää käännettyjä tekstejä kuvailamalla niiden kirjoitusmateriaaleja ja muistuttaa väärennösten vaarasta. Teoksen 45 tekstiä on luokiteltu lähinnä maantieteellisiin ja kielellisiin perustein heprealaisiin, aramea-

laisiin, foinikialaisiin ja Jordanjoen itäpuolisiin teksteihin. Lisäksi yhden kategorian muodostavat Turkin kaakkoisosasta Zircirlin rauniokumulta löydetyt Samalin tekstit, jotka on kirjoitettu länsiseemiläisillä kielillä. Jokaisen tekstikategorian alkuun sisältyy yleiskatsaus kyseisten tekstien historiaan, kontekstiin ja merkitykseen. Tämän lisäksi myös yksittäiset käännökset alkavat poikkeuksetta johdannolla aiheeseen. Monikertaiset johdannot ovat tämänkaltaisessa teoksessa tarpeen, sillä käännettävät tekstit itsessään ovat monesti lyhyitä ja fragmentaarisia. Lukija saa teoksesta ehdottomasti enemmän irti, kun tekstien taudit avataan johdannoissa. Jokaisesta käännöskokoelman tekstistä kerrotaan sen ajoitus, kieli, kirjoitusmateriaali, löytöpaikka, nykyinen sijainti sekä editio, jota käännöksessä on käytetty.

Heprealaisia piirtokirjoituksia on teokseen valittu kattavasti 900-luvulta eaa. aina Juudan viimeisiin vaiheisiin saakka. Tekstit antavat tietoa muun muassa maanviljelyksestä, uskonnosta, nimistöstä, kirjoituksen kehityksestä ja alueen poliittisesta tilanteesta. Vanhinta aineistoa edustaa Geserin kalenteri, joka on kirjoitettu foinikialaisilla kirjaimilla. Kalenteriksi kutsuttu maatalousvuoden toimintoja luetteleva teksti edustaakin siirtymävaihetta, jolloin protokanaanelaiset aakkoset alkoivat hiljalleen väistyä foinikialaisten tieltä. Suurin osa kokoelman heprealaisista piirtokirjoituksista ajoittuu 700-luvulle eaa., jolloin kirjoitustaito yleisty huomattavasti sekä Israelin että Juudan kuningaskunnissa. Tälle aikakaudelle sijoittuu muun muassa Siloan piirtokirjoitus, joka on eräänlainen esimerkki Juudan kulta-ajasta. Kirjoitus on kaiverrettu Hiskian vesitunnelin kalkkikiviseinälle muistoksi päivästä, jolloin tunneli tuli valmiiksi. Kirjoitus havainnollistaa muinaista insinööritaitoa kuvailamalla tekniikkaa, jolla tunneli kaivettiin. 600-luvun teksteistä pidin ehdottomasti mielenkiintoisimpana Lakisin

kirjeitä, jotka valottavat Juudan viimeisiä vaiheita Babylonialaissodan aikana. Juudalaisen linnoituksen komentajan Hosajan (Hosanjahun) viestit Lakisin kaupungin komentajalle Jausille kertovat niin sota-ajan arjesta kuin tilanteen kääntymisestä kohti Juudan tappiota.

Jordanjoen itäpuolisista piirtokirjoituksista teokseen on valittu esimerkkitekstejä alueen kolmesta merkittävimmästä rautakautisesta valtiosta: Ammonista, Moabista ja Edomista. Näiden kuningaskuntien omat tekstit täydentävät merkittävästi sitä kuvaa, jonka heprealaisen Raamatun historiallisesti epävarmat kertomukset antavat. Esimerkiksi tiedot Ammonin varhaisvaiheista nojaavat pitkälti kertomukseen, jossa Daavid valloitti alueen (2. Sam. 12:29–31). Vaikka kokoelmassa käännetty Ammanin linnoituksen piirtokirjoitus ei sinänsä kerro kaupungin varhaisvaiheista, se kuitenkin osoittaa, että Rammat-Ammon oli merkittävä kaupunki viimeistään 700-luvun alussa eaa.

Yksi raamatuntutkimuksen kannalta merkittävimmistä moabilaisista piirtokirjoituksista on 800-luvun lopulle eaa. ajoitettu Mesan steela. Steelan historia sen löytöhetkestä tähän päivään on kuin elokuvakäsikirjoituksesta, mutta mielenkiintoista on myös sen sisältö ja suhde Raamattuun. Molempien lähteiden mukaan Moab oli Israelin vasallivaltio kuningas Omrin aikaan, mutta onnistui irtautumaan Omrin kuoleman jälkeen. Mesan steela ja 2. Kuninkaiden kirjan kolmas luku antavat kuitenkin ristiriitaisia tietoja Israelin ja Moabin välisen sodan yksityiskohdista ja lopputuloksesta. Käännöskokoelmasta löytyy myös moabilainen pylväspiirtokirjoitus, jonka mukaan Moab taisteli myös Ammonia vastaan 700-luvulla eaa.

Edominkielisiä piirtokirjoituksia on löytynyt vähän. Käännöskokoelma sisältääkin vain yhden edomilaisen tekstin, joka on löytynyt Negevin autiomaasta Aradin kaupungin lähistöllä sijaisevasta Horvat Us-

san linnoituksesta. Juuda ja Edom kiistelivät linnoituksen herruudesta 600–500-luvuilla eaa. Myöhäinen, heprealaisten piirtokirjoitusten joukosta erottuva edomilainen kirje viittaa siihen, että linnoitus päätyi lopulta Edomin hallintaan. Tekstin sisältökin on varsin mielenkiintoinen, sillä siinä mainitaan edomilaisen Qaus-jumala ja tämän uhrikultti.

Aramean kieli toimi pitkään Lähi-idän lingua francana, ja siksi arameaksi säilynyttä tekstimateriaaliakin on runsaasti. Käännöskokoelman tekijät ovat rajanneet mittavan tekstimassan Palestiinasta ja sen lähialueilta löytyneisiin rautakautisiin teksteihin. Valitut tekstit kuvastavat hyvin materiaalin runsautta ja monipuolisuutta: käännösten joukosta löytyy monumentaalipiirtokirjoituksia, kuten Melkart-steela, Tell Fekheriyyen patsas inskriptioneen sekä kuuluisa Tel Danin piirtokirjoitus, jossa mainitaan Daavidin dynastia (bytdwd). Zakkurin steelan piirtokirjoitus on harvinainen esimerkki arameankielisestä profeettatekstistä ja sen sisältämät fraasit ovat tuttuja myös Raamatun profeettakirjoista. Sefiren sopimustekstit esittelevät monivaiheisen sopimuksentekoprosessin erikoisine yksityiskohtineen. Ne ovat arvokasta vertailuaineistoa myös sellaisille Raamatun teksteille, jotka ovat pohjautuneet vasallisopimuksiin. Käännettyyn aineistoon sisältyy lisäksi Adonin avunpyyntökirje faaraolle ja Nerabin hautapiirtokirjoitus kuvineen.

Samalin tekstit muodostavat käännöskokoelmassa oman ryhmänsä. Turkin kaakkoisosassa, lähellä Syyrian rajaa sijaitseva Zincirlin rauniokumpu ei ole maantieteellisesti kaukana Pohjois-Israelista, joten tekstit ovat kiistatta tärkeää vertailuaineistoa israelilaisille ja juudalaisille tekstilähteille. Tekstit kuvastavat Samalin kaupunkivaltion vaiheita ja antavat tietoa länsisemiläisestä kulttuurista ja uskonnosta. Esimerkiksi Kilamuwan ja Panamuwa I:n piirtokirjoitukset luettelevat useita alueella palvottuja juma-

lia ja kertovat kultin harjoittamisesta. Tekstit myös heijastavat aikaa, jolloin Assyrian imperiumi laajentui voimakkaasti länteen ja alkoi sen jälkeen vakiinnuttaa valtaansa. Samal on näin ollen yksi esimerkki Pohjois-Levantin pienistä kaupunkivaltioista, joiden oli sopeuduttava eloon suurvallan rinnalla.

Käännöskokoelmaan sisältyy myös sarja foinikialaisia tekstejä Levantin alueelta. Merenkulkutaidoistaan kuuluisien foinikialaisten aakkosto ja osittain jopa kieli saivat rautakaudella jalansijaa paitsi Levantin rannikolla, myös sisämaassa. Kokoelmaan suomennetut tekstit kertovat muun muassa Bybloksen hallitsijasukujen vaiheista ja perimysjärjestyksestä. Sen lisäksi esimerkiksi Abibaalin ja Elibaalin piirtokirjoitukset sisältävät tärkeää tietoa Egyptin ja heprealaisen Raamatun kronologian suhteen.

Kokoelman eri kääntäjillä vaihtuu olevan selkeä, yhteinen linja käännöksissään. Tekijät esittelevät useimmiten vaihtoehtoiset lukutavat ja perustelevat oman valintansa. Tämä jättää lukijalle harkintavaraa ja toisaalta havainnollistaa sen, että muinaisen tekstin käännöksessä on mahdollista päätyä hyvinkin erilaisiin ratkaisuihin. Fragmentaarinen lähde saattaa jättää tutkijalleen useita tulkinnanvaraisia aukkoja täytettäväksi. Teoksessa ei käytetä alaviitteitä ja tutkimuskirjallisuuteen viitataan usein melko yleisellä tasolla. Tämä tekee tekstistä selkeää ja uskon, että kirjaa on muidenkin kuin tutkijoiden helppo lähestyä. Toisaalta tarkempi viittaaminen helpottaisi teoksen käyttöä tutkimuksessa, eikä tällöin tarvitsisi käydä koko lähdeosteasta läpi yksityiskohtaista tietoa etsiessä. Alaviitteiden puuttumista kompensoi erinomaisesti Pakalan johdannon loppupuolelle sijoitettu tekstieditioiden kooste ja luettelo käännöskokoelmista kansainvälisillä kielillä.

Teoksen merkitys ei jää lukijalle epäselväksi. Kiitos tästä kuuluu kääntäjille, jotka ottavat aktiivises-

ti kantaa esimerkiksi piirtokirjoitusten ja Raamatun antaman informaation väliseen suhteeseen. Käännöskokoelma ei tunnu lukijalle yksittäisten tekstien sarjalta, sillä kirjoittajat viittaavat ahkerasti myös muualla kokoelmassa käännettyihin teksteihin ja pohtivat niiden välisiä yhteyksiä. Kaiken kaikkiaan teos avaa lukijalleen useita ikkunoita muinaisen Lähi-idän kulttuuriin, kaupunkivaltioiden ja suurvaltojen välisiin poliittisiin suhteisiin, päivittäiseen elämään, paikallishallintoon, kielten kirjoon sekä uskonnonharjoitukseen.

SANNA SAARI
TEOL. MAIST., HELSINKI

PAULI M. K. NIEMELÄ
Maitoa ja hunajaa:
Evankeliumikirjan Vanhan testamentin lukukappaleiden kommentaari, 1. vuosikerta. Helsinki: Kirjapaja 2007. 414 s.

PAULI M. K. NIEMELÄ
Siunauksen sade:
Evankeliumikirjan Vanhan testamentin lukukappaleiden kommentaari, 2. vuosikerta. Helsinki: Kirjapaja 2013. 480 s.

PAULI M. K. NIEMELÄ
Mannaa taivaasta:
Evankeliumikirjan Vanhan testamentin lukukappaleiden kommentaari, 3. vuosikerta. Helsinki: Kirjapaja 2011. 423 s.

Pauli M. K. Niemelä on rohkeasti tarttunut tehtävään, jolle on ole-massa ilmeinen tilaus. Koska jokaiselle pyhäpäivälle on Evankeliumikirjaan valittu lukukappale myös Vanhasta testamentista, suomenkielinen kommentaari näille luku-